

MÜNKER

hü'l-mevzû, ke-ennêhü mevzû', lâ asle lehû, leysê lehû asl ve bâtilün" gibi tabirlerle birlikte de kullanılmaktadır. Bununla beraber farklı tarifleri bulunduğu için münker mutlak mânada mevzû anlamına gelmez. Kural olarak her mevzû rivayet münkerdir, ancak her münker mevzû değildir. İbn Hacer el-Askalânî ve kendisinden sonra gelen hadis âlimleri bu beş görüştür birincisini tercih etmişler, dolayısıyla bu, cumhurun görüşü olarak benimsenmiştir (Haldûn el-Ahdeb, I, 381).

Münker hadisin değişik örnekleri vardır. Hubeyyib b. Habîb ez-Zeyyât > Ebû İshak > Ayzâr b. Hureys > Abdullah b. Abbas tarihiyle merfû olarak nakledilen, "Kim namazı kılar, zekâtı verir, hacca yapar, orucu tutar ve misafiri ağırlarsa cennete girer" mealindeki rivayet (Taberânî, XII, 106) bunlardan biridir. Bu hadis Ebû Zû'r'a er-Râzî'ye sorulduğunda Râzî, onun merfû değil İbn Abbas'ın mevkuf rivayetlerinden olduğu için münker sayılması gerektiğini belirtmiştir (İbn Ebû Hâtim, 'İlelû'l-hadis', II, 182). Diğer bir ifadeyle sika râvilerin İbn Abbas'ın mevkûfatından olduğunu bildirdiği bu rivayet, metrûk râvi Hubeyyib b. Habîb tarafından merfû şekilde rivayet edilerek sika râvilere muhalefet edilmiş, bundan dolayı münker hükmünü almıştır (İbn Hacer, *Nüzhetü'n-nazar*, s. 69-70).

Hem hadisin hem râvinin vasfını ifade eden münker terimi hadis değerlendirmelerinde daha çok "hadîsün münkerün" şeklinde geçer. III. (IX.) yüzyıldan itibaren bu kökten türeyen değişik lafızlar râvileri cerh ve ta'dil açısından değerlendirmek için kullanılmıştır. Genellikle metrûk, bazan zayıf, bir kısım muhaddisler tarafından rivayetinde teferrüd eden sika râviler hakkında kullanılan bu lafızların en önemlileri şunlardır: "Münkerü'l-hadis, hadîsühü münkerün, haddese bi-menâkîr (münker hadis rivayet etmiştir) fi hadîsihi ba'zu menâkîr, revâ menâkîr, fi hadîsihi nekâretün (hadislerinde münker olanlar var), yer-vi'l-menâkîr, ehâdisühü menâkîr, lehû menâkîr, fi hadîsihi menâkîr, indehü menâkîr, ye'ti bi'l-menâkîr (münker hadis rivayet eder), lehû mâ yünkerü (münker rivayetleri var), sâhibü menâkîr". Ancak muhaddisler bu tabirleri, râvinin hadis rivayetine ehil olup olmadığı konusunda hüküm vermek için değil rivayetlerinde münker hadis bulunup bulunmadığını belirtmek amacıyla kullanmıştır. Hakkında bu tabirlerden biri kullanılan râvi eğer sika ise münker rivayetlerinin az, metrûk ise bu tür rivayetlerinin çok olduğu anlaşılır. Muhaddislerden sadece Buhârî bu terimi ha-

disi hiçbir şekilde alınmayacak râviler için kullanır. Cerh lafzı olarak kullanıldığında münkerü'l-hadis Zeynüddin el-İrâkî'ye göre cerhin dördüncü, Zehebî ve Şemseddin es-Sehâvî'ye göre beşinci mertebesinde bulunan râvi kastedilir. Prensip olarak bu lafızla cerh edilen râvinin rivayetleri zayıf kabul edilir ve sadece itibar için yazılır.

Münker hadisin dinî meselelerde delil olup olmayacağı konusunda kesin bir görüş belirtmek mümkün değildir. Bu hususta bir hükme varmak için yapılan tanımları ayrı ayrı ele alıp değerlendirmek gerekir. Buna göre, zayıf râvinin sika râvilere muhalif olarak veya zayıf râvinin tek başına rivayet ettiği hadis ile şâz anlamındaki münker rivayetin terkedilmesi gerektiği konusunda ihtilâf yoktur. Güvenilir olsun veya olmasın "râvinin tek başına rivayet ettiği hadis" mânasındaki münkerde rivayet râvinin durumuna göre değerlendirilir. "Mevzû" anlamında kullanıldığında ise rivayet kesinlikle reddedilir. Münker hadis konusunda Ahmet Yücel, "Cerh Lafızlarından Münkerü'l-hadis ve Farklı Kullanımları" (*Müfîd*, sy. 13-15 [1997], s. 199-210), Nihad Abdülhalîm Ubeyd "el-Hadîşü'l-münker, hâkîkatühü-çavâbiühü-hükümühü" (*Mecelletü's-şer'ia ve'd-dirâsâti'l-İslâmiyye*, XIX/58 [Küveyt 1425/2004], s. 17-65) adıyla birer makale yazmışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-Arab, V, 233-234; Müslim, "Muḥaddime", I, 7; a.mlf., *Kitâbü't-Temyiz* (nşr. Muhammed Mustafa el-A'zamî), Riyad 1402/1982, s. 209; Tirmizî, "İstîzân", 11; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 175; a.mlf., 'İlelû'l-hadis, Beyrut 1405/1985, II, 182; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi), Beyrut 1405/1984, XII, 106; İbnü's-Salâh, 'Ulûmü'l-hadis (nşr. Nüreddin İtr), Dimaşk 1406/1986, s. 80-82; Zehebî, *el-Mûkızâ* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut 1405, s. 42-43; İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, Beyrut 1404/1984, VIII, 347; a.mlf., *en-Nüket 'alâ Kitâbi İbnî's-Şalâh* (nşr. Rebî b. Hâdî Umeyr), Riyad 1408/1988, II, 674-680; a.mlf., *Hedyü's-sârî* (nşr. Abdülazîz b. Bâz), Beyrut 1410/1989, s. 610, 631, 633; a.mlf., *Nüzhetü'n-nazar fi tavâzihi Nuḥbeti'l-fiker* (nşr. Nüreddin İtr), Dimaşk 1413/1992, s. 69-70; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethu'l-muğîs*, Beyrut 1403/1983, I, 201-206; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdülattîf), Beyrut 1409/1989, I, 238-241; Ali el-Kârî, *el-Maşnû'* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Kahire 1404/1984, s. 20 vd.; Emir es-San'ânî, *Tavâzihu'l-efkâr* (nşr. Salâh b. Muhammed b. Uveyza), Beyrut 1417/1997, II, 5-6; Leknevî, *er-Ref' ve't-tekmil*, s. 199-212; a.mlf., *Zaferü'l-emânî* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut 1416, s. 361-364; Zafer Ahmed et-Tehânevî, *Ḳavâ'id fi 'ulûmü'l-hadis* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Halep 1392/1972, s. 258-262; Haldûn el-Ahdeb, *Esbâbü ihtilâfi'l-muhaddisin*, Cidde 1407/1987, I, 377-389.

MÜNKER ve NEKİR

(منكر و نكير)

Ölümden sonra
insanları sorguya çekeceği belirtilen
iki melek.

Sözlükte "bilmemek; şiddetli ve korkulu olmak" anlamındaki **neker** (**nekâre**) kökünden türeyen **münker** ve **nekîr** "tanınmayan, şiddetli ve korkulu olan" demektir. Terim olarak berzah âleminde insanları sorguya çekeceği belirtilen iki meleği ifade eder. Kur'ân-ı Kerim'de kabir hayatına işaret eden âyetler bulunmakla birlikte Münker ve Nekir'den söz edilmemektedir. Çeşitli hadis rivayetlerinden anlaşıldığına göre, Allah'ın iman edenleri kararlı bir beyan ve tutumda hem dünyada hem âhirette sabit kıldığını anlatan âyet (İbrâhîm 14/27) kabirde müminlerin Allah'tan başka ilâh bulunmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik etmesiyle ilgilidir (Buhârî, "Cenâ'iz", 87; Taberî, XIII, 280-286; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, s. 19-24). İki melek ölen insanları sorguya çekeceğine dair açık bilgiler hadislerde mevcuttur. Ölü kabre konulduğunda cenazeye iştirak edenler henüz ayrılmayıp ayak seslerini işittiği bir sırada iki melek gelerek ona, "Muhammed hakkında ne diyorsun?" diye sorarlar. Müminin, Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğu yolunda cevap vermesi üzerine melekler, bu şehâdetinden ötürü cehennemdeki yerinin cennetteki bir yerle değiştirildiğinin müjdesini verirler. Münker ve Nekir münafık ve kâfire, "Muhammed hakkında ne diyordun?" diye sorunca onlar şu anlamda bir cevap verirler: "Bilmiyorum, başkalarının dediğini diyordum." Bunlar için azap uygulaması başlatılır. Kâfir ve münafıkların feryadını insan ve cinlerin dışındaki canlılar duyar (*Müsned*, III, 3-4; Buhârî, "Cenâ'iz", 87; Müslim, "Cennet", 17). Bazı rivayetlere göre de meleklerin soruları, "Ne yapıyordun, rabbın ve peygamberin kimdir, dinin ve amelin nedir?" şeklinde olacaktır (*Müsned*, IV, 287-288, 295-296; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 27). Ölen insanları sorgulayacak meleklerden birine Münker, diğerine Nekir denildiği Hz. Peygamber'e atfedilen bazı rivayetlerde belirtilir (Tirmizî, "Cenâ'iz", 70).

İslâm akaidinin tedvin edilmesinden itibaren sorgu meleklerinin varlığı, adları ve görevleri konusunda iki farklı görüş ileri sürülmüştür. Bunlardan birincisine göre berzah âlemindeki sorgulamaya inanmak gerekir; zira bu husus sahih hadislerle sa-

bit olduğu gibi aklen de mümkündür. Aslında herhangi bir vasıta olmadan da insanın bazı sorulara muhatap olduğunun bilincini taşıması imkân dahilinde bulunan bir şeydir. Bunun için gerekli olan hayattır, bu da cesedin bir parçasında yaratılmak suretiyle gerçekleşebilir veya ölümler birlikte yok olmayan ruh sorulara cevap verebilir. Hayatta bulunan insanların kabirdeki sorgu olayını duymamaları tabiidir. Nitekim Cebrâil'in sesini peygamberlerin dışındaki insanlar algılayamamıştır. Rüya görenin işittiği sesleri yanındaki uyuk kimselerin işitmemesi de böyledir (*Gazzâlî*, s. 105-106). Sorgu meleklerinin iki değil "nâkür" adlı bir diğer meleklerle birlikte üç veya dört olduğuna ilişkin rivayetler doğru değildir (*Süyûtî*, II, 232-233). Sorgu meleklerine Munker ve Nekir adının verilmesi, kâfirlerle münafıklara karşı şiddetli davranıp kalplerine korku salan bir görüntüye sahip olmalarından ötürüdür. Müminleri sorguya çekeceklerin "mübeşşir" ve "beşir" adlı iki ayrı melek olduğuna dair nakledilen bilgiler (*Meydânî*, s. 116) sahih hadislerle bağdaşmamaktadır. Başta Ehl-i sünnet olmak üzere Mu'tezile ve Şîa âlimlerinin çoğunluğu bu görüştedir (*Kādî Abdülcebbar*, s. 733-734; *Nesefî*, II, 763; *Teftâzânî*, II, 220-222; *Ca'fer es-Sühbânî*, II, 735). Ebû Ali el-Cübbâî ve Ebû Hâşim el-Cübbâî gibi Mu'tezile âlimleri, sorgu meleklerine kötü bir çağrışım yapan munker ve nekir adlarının verilemeyeceğini söyleyerek bu iki kelime ile sorgu esnasında kâfirin durumu ve meleklerin âniden gelişile ilgili bir tavrın kastedildiğini ileri sürmüştür (*Toprak*, s. 299). İkinci telakkiye göre ölen insanların iki melek tarafından sorguya çekilmesi imkânsızdır. Her şeyden önce meleklerin kötülük yapması anlamına gelebilecek adlarla anılması doğru değildir. Ayrıca ölen insana hitap ederek ona ses işittirmek ve ondan cevap almak da gözlem ve tecrübelerle aykırıdır. Zira ölüden ne bir ses çıkabilir ne de ölü nimet veya azap içinde bulunabilir. Ancak bu yöndeki yorumlar isabetli görülmemiş, dayanılan rivayetler de sahih bulunmamıştır. Cehmiyye mensupları, Dirâr b. Amr ve onların izinden giden az sayıdaki bazı âlimler bu görüşü benimsemiştir (*Kādî Abdülcebbar*, s. 733; *Abdülkâhir el-Bağdâdî*, s. 245; *Gazzâlî*, s. 105-106).

Munker ve Nekir'in gayb âlemine ilişkin varlıklar olduğu, bunlara yüklenen görevin de aynı âlemle ilgili bulunduğu dikkate alınarak birinci görüşü savunanların paralelinde bu tür konularda vahyin geçerli kabul edilmesi gerekir. Gayb âleminde ger-

çekleşen hususlar hakkında dünya hayatının sınırlı kavram ve kriterleriyle hüküm vermenin isabetli olmayacağı gerçeği göz ardı edilmemelidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "nkr" md.; *Tacü'l-'arûs*, "nkr" md.; *Müsned*, III, 3-4; IV, 287-288, 295-296; *Buhârî*, "Cenâ'iz", 87; Müslim, "Cennet", 17; *Ebû Dâvûd*, "Sünnet", 27; *Tirmizî*, "Cenâ'iz", 70; *Taberî*, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sıdkı Cemil el-Attâr), Beyrut 1415/1995, XIII, 280-286; *Kādî Abdülcebbar*, *Şerhu'l-Uşûl'l-hamse*, s. 733-734; *Abdülkâhir el-Bağdâdî*, *Uşûlü'd-dîn*, İstanbul 1346, s. 245; *Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî*, *İşbâtü 'azâbi'l-kabr ve su'âl'l-melekeyn*, Kahire 1986, s. 19-24, 105-107; *Gazzâlî*, *el-İkhtisâd fi'l-i'tikâd*, Kahire, ts., s. 105-106; *Nesefî*, *Tebşiratu'l-edlile* (Salamé), II, 763; *Teftâzânî*, *Şerhu'l-Makâşid*, İstanbul 1305, II, 220-222; *Süyûtî*, *el-Le'âl'l-maşnu'a fi'l-ehâdîsi'l-mevzû'a*, Kahire 1317, II, 232-233; *Meydânî*, *Şerhu'l-'Akdidi'l-Tahâviyye* (nşr. M. Mutî' el-Hâfız – M. Riyâz el-Mâlih), Dımaşk 1982, s. 116; *Süleyman Toprak*, *Ölümden Sonraki Hayat*, Konya 1986, s. 267-308; *Ca'fer es-Sühbânî*, *el-lâhiyyât* (nşr. Hasan M. Mekki el-Amilî), Beyrut 1410/1990, II, 735.

SÜLEYMAN TOPRAK

MÜNKİZ (Benî Münkiz)

(بنو منقذ)

1081-1157 yılları arasında merkezi Şeyzer olmak üzere Suriye'nin bazı şehirlerinde hüküm süren Arap hânedanı.

Benî Münkiz tarih sahnesine ilk defa aynı kabileden Ali b. Münkiz b. Nasr el-Kinânî'nin 351 (962) yılında yapılan bir savaşta Bizans'a esir düşmesiyle çıkmıştır. Siyasî bir güç olarak kendini göstermesi yaklaşık bir asır sonraya rastlar. Mirdâsî Emîri Sâlih b. Mirdâs, Halep'e hâkim olmak için mücadele ettiği sırada (415-416/1024-1025) onu destekleyen Benî Münkiz'dan Mülâhisüddeve Ebû'l-Mütevec Mukalled b. Nasr b. Münkiz'a Şeyzer'i iktâ etti. Ancak Şeyzer o sırada Bizans hâkimiyetinde bulunuyordu. Sadece Kefertâb'da hâkimiyet kuran Mukalled Zilhicce 450'de (Ocak 1059) vefat etti.

Mukalled'in yerine geçen oğlu Ebû'l-Hasan Sedîdülmük Ali, Münkizoğulları Emirliği'nin gerçek kurucusu kabul edilir. Ali, Mirdâsiler'le iyi ilişkileri devam ettirdi ve Mirdâsî Emîri Mahmûd b. Sâlih'in en sadık taraftarlarından biri oldu. Fakat daha sonra aralarında doğan güvensizlik sebebiyle Mahmûd'un kendisine zarar vermesinden endişe edip Trablusşam'a Ammâroğulları Emîri Celâlülmük İbn Ammâr'ın yanına kaçtı ve Sâbık b. Mahmûd b. Sâlih'in Mirdâsî emîri olmasını sağladı (468/

1076). Aynı şekilde Halep'in Musul Ukayfî Emîri Müslim b. Kureys'in hâkimiyetine geçmesine sebep oldu. Kuzey Suriye'de cereyan eden olaylarda önemli rol oynayan Ali, Bizans İmparatorluğu'na tâbi Bâre pis-koposunun elinden Şeyzer'i alıp burada mahallî bir beylik kurmaya muvaffak oldu (Receb 474 / Aralık 1081). Şeyzer'den başka Kefertâb, Efâmiye, Lazkiye Limanı ve bazı küçük yerleşim merkezlerini hâkimiyeti altına aldı. 475'te (1082) ölen Sedîdülmük Ali edebiyat ve şiirle de ilgilenmiş, İbnü'l-Hayyât et-Tağlebî, İbn Sinân el-Hafâcî ve İbn Habbûs onu metheden şiirler yazmıştır. Ali'nin yerine oğlu Ebû'l-Mürhef İzzüddeve Nasr geçti. Nasr zamanında (1082-1098) Büyük Selçuklular Suriye'ye hâkim oldular. Uzlaşmacı bir politika takip eden Nasr, Sultan Melikşah'a itaat arzetti (479/1086) ve Halep Emirliği'yle de iyi ilişkiler kurdu.

Nasr ölümünden önce yerine kardeşi Mecdüddin Müşid'in geçmesini vasiyet etti. Ancak Müşid bundan feragat edince diğer kardeşi Ebû'l-Asâkir İzzeddin Sultân b. Ali emir oldu. Sultan b. Ali'nin zamanı (1098-1154) Haçlılar, Bâtınîler, Bizanslılar ve Türk emirleriyle mücadele içinde geçti. Sultan b. Ali, Antakya hâkimi Tancred'in Şeyzer karşısında Tel İbn Maşer Kalesi'ni inşa ederek kendilerini tehdit etmesi üzerine, Harran'da toplanmış olan Selçuklu ordusunun başkumandanı Emîr Mevdûd b. Altuntegin'den yardım istedi. Mevdûd Suriye'ye inince Tancred de Kudüs Kralı Baudouin'den yardım talep etti. Mevdûd 9 Rebülevvel 505'te (15 Eylül 1111) Şeyzer önlere geldi. Ebû'l-Asâkir, Emîr Mevdûd ve Atabeg Tuğtegin'e büyük ilgi gösterdi, Şeyzerli 500 piyadeyi de Mevdûd'un emrine verdi. Selçuklu ordusu Haçlıları bozguna uğrattı ve ağırlıklarını yağmaladı. Münkizoğulları'nın hıristiyanların paskalya törenlerini seyretmek üzere Şeyzer'den ayrılmasını fırsat bilen Bâtınîler şehri ele geçirdiler (507/1114). İki yıl sonra Antakya hâkimi Roger, Atabeg Tuğtegin ve Necmeddin İlgazi ile iş birliği yaparak Şeyzer'i kuşattı, fakat sonuç alınmadı (509/1115). Humus (Hims) ve Hama emirleri de Şeyzer'i tehdit etmekteydi. Münkizî Emîri Ebû'l-Asâkir daha sonra Artuklu Belek b. Behram tarafından esir alınan Kudüs Kralı II. Baudouin'in esaretten kurtulmasında da önemli rol oynadı ve Kral II. Baudouin onun aracılığıyla serbest bırakıldı.

Münkizoğulları, İmâdüddin Zengî 522'de (1128) Şeyzer'i himayesi altına alınca rahat ve huzurlu bir döneme girdi. Ancak